

DRAAMATEATRI LEHT

„Maag“ →
„Caligula“ →
„Kuningas Ubu“ →
Taani ajakirjanikud
„Rahamaad“ vaatamas →

Lauri Kaldoja →
Oliver Reimann ja
Joosep Lõhmus →
Näidendiraamat 50 →
„Hamlet“ ja „Prima facie“ →

Sügis 2025

Draamateater

Foto: Tiia Maria Barst

KÕIKVÕIMSUSE ILLUSIOON

John Fowlesi „Maagi” lavastaja **Ringo Ramul** ja dramaturg **Roos Lisette Parmas** vestlesid romaani teemadel – mis on neid enim köitnud ja mõjutanud.

Ringo Ramul: Kui ma pöördusin sinu poole, et võiks John Fowlesi „Maagi” teha, mis su esimesed mõtted olid?

Roos Lisette Parmas: Ma lugesin „Maagi” esimest korda umbes viis aastat tagasi ja siis see jättis sellise pudru ja kapsad mulje, seal ei olnud minu jaoks mingit terviktelge.

RR: Mis mulle just meeldis.

RLP: Just, on huvitav, et sulle just meeldis. Aga olles nüüd veelkord „Maagi” lugenud ja

dramatiseerinud, siis sealt jookseb läbi hästi selge telg – ihalise egotsentrilise maailmapildi pörkumine mingisuguse vastuhäälega. See muster kordub Fowlesil mitmes teoses. Aga sind ju paelus selles romaanis just see paljususe, et kõike on nii palju läbisegi ja see annab igale lugejale võimaluse välja noppida see miski, mis teda ennast puudutab.

RR: Jah, nagu Fowles ise on ju ka öelnud, et paljud lugejad on väljendanud oma pahameelt ja arusaamatust, et mis asi see on ja millest see teos räägib. Ajab närvi, et ei saa aru ja romaan ei vii lõpuks mingite mustvalgete vastusteni. Aga mind see just köitis. Nagu Fowles on ise ka kommenteerinud seda arusaamatust, et see teos võikski mõjuda nagu Rorschachi test, kus inimesed loevad tindiplekkidest välja erinevaid asju. Mis mina sealt välja lugesin, mis mind käivitas, oli kõigepealt lugu sellest, kuidas inimene kipub end jumalaks pidama – romaani alternatiivpealkiri oli ka „Jumalamäng”. Lisaks on seal tohutult teemasid, alates manipulatsioonist, egotsentrilisest maailmapildist, nagu sa mainisid,

samal ajal see on lugu inimese olukorrast maailmas, kus ei ole absoluutset tõde, aga kus igatsetakse mustvalgeid vastuseid. Armastuse ja võimu olemusest. Vastutuse ja vabaduse vahekorra. Sa ise ütlesid ükskord, et see on ka lugu vaimsest vägivallast, mille peale ma esialgu ei mõelnudki, aga mida ta igal juhul on.

RLP: Aga kui sa mõtled oma päris esimese lugemiskogemuse peale, siis mida sa „Maagi” Rorschachi testist välja lugesid?

RR: Ta tekitas nii palju erinevaid tugevaid tundeid, mõjus nii sürrilt. Juba puhtžanriliselt – ta oli samal ajal psühholoogiline *thriller*, maagilisrealistlik õudukas ja erootiline draama. Ta pakkus kogu aeg üllatusi ja imes enda sisse. Mäletan, et ma kandsin seda endaga ikka pikalt kaasas. Temaatiliselt ma täpselt ei mäletagi, mis mind kohe haaras, aga ta tekitas hästi hästi tugevaid tundeid. Võib-olla on see tagantjäregi mõtete omistamine, aga ikkagi, jah, see sama

Foto: Kadri Hallik

asi. Läbi peategelase, kes mängib teistega, ja läbi Maurice Conchise, kes mängib omakorda peategelasega, et kuidas me sõidame üle end ümbritsevatest inimestest ja maailmast ainult oma isiklike ihade pärast. Mis on ka mõnes mõttes diagnoos üleüldisele inimkonna olukorrale praegu. Ja minu arust see tekst äraspidiselt ja seetõttu just hästi võluvalt kutsub üles normaalsusele. Et kõige normaalsem elamisviis on käituda inimlikult kõigi inimestega ja maailmaga enda ümber. Seda lugesin mina sealt romaanist välja. Aga mis oli sinu jaoks kõige olulisem? Ma aiman, mis see on.

RLP: Oo, põnev, räägi, mis sa aimad.

RR: Ma arvan, et nagu sa ise oled öelnud, see on see inimese illusioon oma kõikvõimsusest ja kõikiteadvusest.

RLP: Jaa, seda kindlasti. Ja ma lisaks sinna juurde inimese tungi nõuda vabadusi iseendale, olla maksimaalselt vaba, ja kuidas see suur vabaduseiha läheb konflikti armastusega – et armastus muutub ka üheks vabaduse piirajaks, millest on vaja lahti saada. Ja peategelase rännak risti vastupidise arusaama poole (või noh, ei teagi, kas ta tegelikult jõuab selleni, aga see on ju see, kuhu teda suunatakse), et armastus ei piira, vaid avardab, vabastab.

RR: Jaa. Ja huvitav on see, et paljud inimesed küsivad, et see on nii mastaapne teos, kuidas te seda teete Draamateatri väikeses saalis

viie näitlejaga. Ma ise loodan, et me ei ole ju teinud mingit sisukokkuvõtet sellest teosest. Kuidas sina tunned? Me oleme valinud ikkagi välja endale olulise ja loonud selle põhjal oma iseseisva maailma.

RLP: Just, me oleme teinud selgeid valikuid, mis ka erinevad romaanist. Lavastuses on loodetavasti see tervikutaju, millest ma enne rääkisin, ja samas interpreteerimisvabadus, see Rorschachi element on seal ka, ma loodan.

RR: Ja ma loodan, et see lavastus võiks lõpuks mõjuda mitte niivõrd mõistusele, intellektuaalse harjutusena, vaid alateadvusele. Alateadvuse ja hüpnoosiga me ju tegeleme ka lavastuses. Et jääks jälg kuhugi sügavale.

Aga kui rääkida nüüd sellest, miks me just väikeses saalis seda teeme, siis see, mis seal tegelaste vahel toimub, on nii intiimne, et väike saal tundub selle jaoks täpselt õige.

RLP: Ja et meie lugu algab peategelase kapseldunud maailmavaatest, mis hakkab Conchise manipulatsioonide kaudu järjest avarduma. Nii nagu meie lava järjest avardub etenduse jooksul.

RR: Jah. Ja huvitav on see, kas see võib tõesti olla maailma esimene lavastus „Maagist”? Ma ei ole suutnud seda välja uurida. Et kas peale filmi ja ühe BBC kuuldemängu on see esimene?

Ühelt poolt oleks arusaadav, sest see on nii vohav materjal ja raske on teda piiridesse panna, aga teiselt poolt on see nii teatraalne materjal.

RLP: Puudutaks korra ka meie lavastuse mõjuruumi. Fowles näiteks oli romaani kirjutades ilmselt mõjutatud Kuldse Koidiku Ordust. Aga kas oli midagi, mis meid inspireeris, lisaks romaanile?

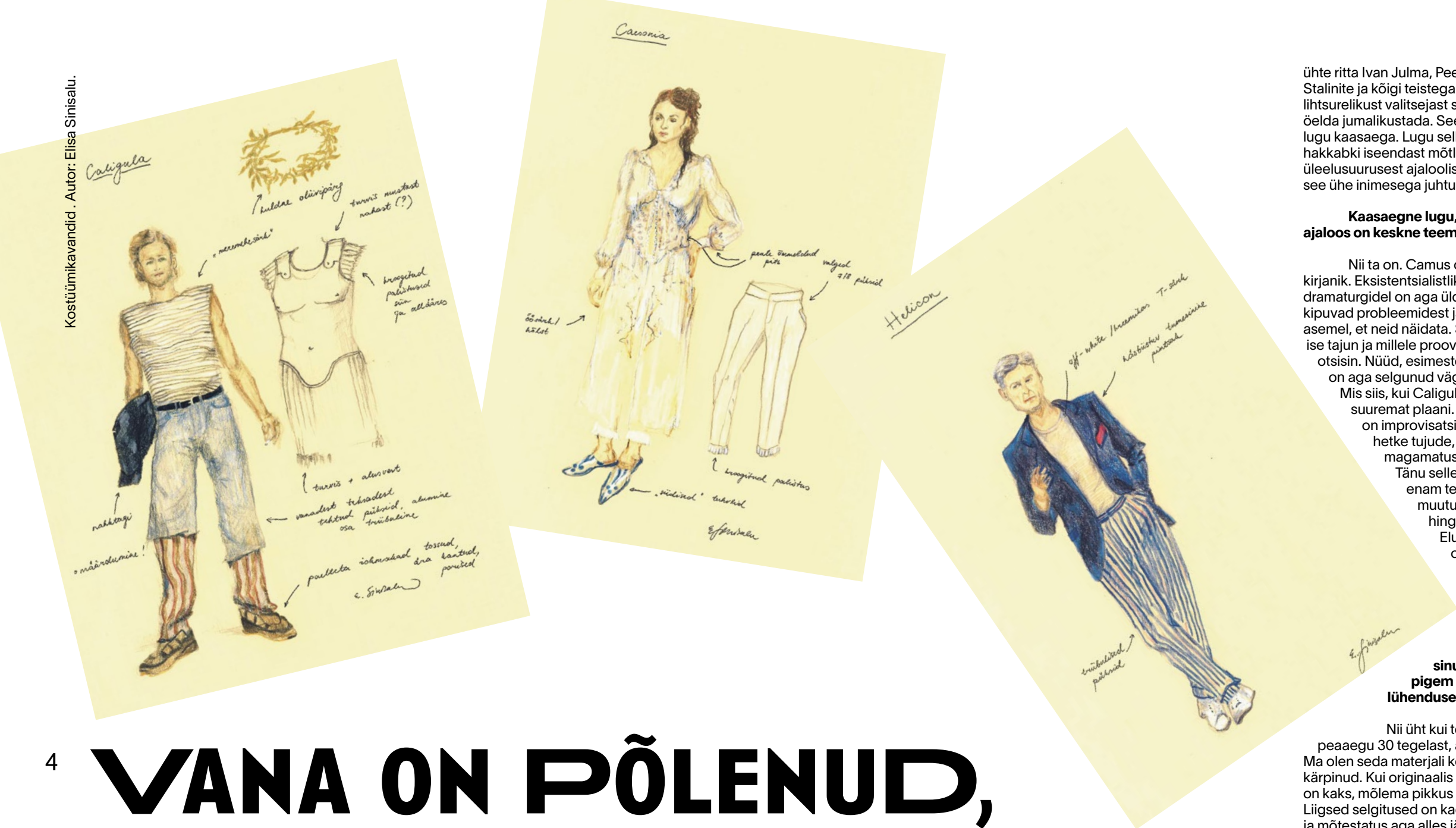
RR: Olen seda lavastust tehes mõelnud palju David Lynchi peale. Aga mis sind mõjutas dramatiseeringut kirjutades?

RLP: Mul oli üks konkreetne teos. John Frusciante „Before the beginning”, mida ma *loop*-i peal kuulasin.

John Fowles
„**Maagi**”

Lavastaja → Ringo Ramul
Dramatiseerija → Roos Lisette Parmas
Kunstnik → Arthur Arula
Valguskujundaja → Ivar Piteriskihh (Endla Teater)
Helilooja ja helikujundaja → Jakob Juhkam
Tõlkija → Henno Rajandi
Osades → Ivo Uukkivi, Richard Ester, Teele Pärn, Emili Rohumaa, Lauri Kaldoja

Esietendus 25. oktoobril 2025 väikeses saalis.

4

VANA ON PÕLENUD, AGA UUT VEEL EI OLE

Hendrik Toompere toob lavale Albert Camus’ „Caligula“, loo sellest, kuidas üks inimene hakkab mõtlema endast kui üleelusuurusest ajaloolisest tegelasest.

Ma olen kuulnud, et see materjal on sinuga kaua kaasas käinud. Kas sa palun kirjeldaksid, kust see idee alguse sai ja kuidas sa selle äratundmiseni jõudsid, et just nüüd on õige aeg lavastada „Caligulat“?

Peale lavakat olin ma aasta Noorsooteatris, siis tulin Draamasse. Tol teisel aastal tuli vana Jüri Järvet minuga garderoobide koridoris rääkima, kuidas rolli teha. See oli hea jutt: „Kui sul roll välja ei tule, siis hakka oma kolleegi kiitma, et küll sul on ikka hea osa. Siin sa saad ju teha niimoodi ja teistmoodi ja kolmandat moodi. Siis tal hakkab sinust kahju ja räägib sulle sinu rolli kohta ka kõik ära.“ Mina juba mõtlesin, et huvitav, kas mul läheb tõesti oma rolliga nii halvasti. Aga järgmiseks ütles ta, et tal on selline näidend nagu Camus’ „Caligula“ ja ta tahab seda lavastama hakata. Siis lugesin ma seda näidendit esimest korda.

See oli uduste tähtedega hallile paberile trükitud tekstiraamat ja ausalt öeldes – jube keeruline tekst. Ma ei mäleta, kas ma sel ajal üldse „Sisyphose müütigi“ olin lugenud. Järvet käis selle tekstiga päris kaua ringi, aga kuna tal oli tervis juba viletsapoolne, siis lavastamiseni ta ei jõudnudki. Umbes kümmekond aastat tagasi ilmus eesti keeles Gaius Suetonius Tranquilluse „Keisrite elulood“. Ma ahmisin seda suure himuga. Varem olid mu peas kõik Nerod ja Caligulad sassis, ühed pätid kõik. Ma ei teadnud, kuhu täpselt paigutub selles reas Julius Caesar. Tõesti oli väga põnev lugemine. Siis tuli mulle muidugi ka Camus’ „Caligula“ meelde. Mul tekkis tunne, et omal ajal ei saanudki seda tükki teha, sest maailm oli tol hetkel suhteliselt stabiilne. Sellist vastet kaost külvavale Caligulale päris elus polnud. Kümmekond aastat tagasi hakkas mulle tunduma, et maailm kisub sinna kanti, kus suur pilt muutub (Trumpi esimene ametiaeg algas ju 2016 – kohe saab kümme aastat juba!). Tajusin, et maailm on palju hüplikum. Kord on ühtmoodi, hetk hiljem teistmoodi. Etteaimamatust on aasta aasta järel üha enam. Siis saingi aru, et nüüd on õige aeg „Caligula“ jaoks.

„Caligula“ peale mõeldes tulevad esimeste paralleelidena pähe Putin ja Trump. Kuivõrd näed sa paralleelsust ka hetkel Eestis toimuvaga? On meil ka mõni oma Caligula?

Nii jõhkra kaliibriga mängijaid nagu Caligula meil muidugi pole, aga mingi seisund või mentaliteet on väga sarnane. Eesti elu on täpselt samamoodi väga heitlik. Kord maksud tõusevad, siis juba järgmisel päeval need samad maksud ikkagi ei tõuse. Ebakindlust ja segadust on väga palju. Meid ümbritseb sõda, samal ajal valmistatakse ette uutele energiatele üleminekut, siis jälle ei tehta seda, järsku muutub kõik väga kalliks, tellitakse mingeid relvi, siis ikka ei tellita. Tekib tunne, nagu meid tüssatakse, ja me maksame kinni midagi, millest päris täpselt aru ei saa. Me ei jää maailma sündmustest puutumata, vaid voolame sellega kaasa. Kevadel käisin Sitsiilias ja nägin, kuidas Etna hakkas purskama. Samasugune tunne valitseb ka mujal – nagu elaksime vulkaani jalamil, näeme, kuidas laava voolama hakkab ja meil pole muud teha, kui sellega kaasa voolata.

Kuhu sa oma lavastuse ajateljel paigutaksid? Kas lavastuse maailm on ajalooline, ajatu või kaasaegne?

Me teeme kindlasti kaasaegset lugu. Üks minu lähtepunktidest oli see, et ma juba pikemat aega arvan, et näiteks Putin ei ela enam ammu reaalses maailmas. Ta elab ajaloos, ta paigutab ennast ajalukku ja loob iseennast ajaloolise ja müütilise tegelasena, paneb end

ühte ritta Ivan Julma, Peeter Suure, Napoleonite, Stalinite ja kõigi teistega. Tema soov on olla lihtsurelikust valitsejast suurem, iseennast nii-öelda jumalikustada. Seetõttu sobibki Caligula lugu kaasaega. Lugu sellest, kuidas üks inimene hakkabki iseendast mõtlema kui Caligulast, ühest üleelusuurusest ajaloolisest tegelasest. Kuidas see ühe inimesega juhtub?

Kaasaegne lugu, kus ajalugu ja koht ajaloos on keskne teema?

Nii ta on. Camus on eksistentsialistlik kirjanik. Eksistentsialistlikel kirjanikel ja dramaturgidel on aga üldjuhul see häda, et nad kipuvad probleemidest ja teesidest rääkima, selle asemel, et neid näidata. See on ka oht, mida ma ise tajun ja millele proovidesse minnes lahendust otsisin. Nüüd, esimeste proovinädalate järel, on aga selgunud väga huvitav rakurs. Mis siis, kui Caligulal ei olegi mingit suuremat plaani. Mis siis, kui see kõik on improvisatsiooniline, kõik toimub hetke tujude, tervisliku seisundi, magamatuse ja kõige sellise ajel. Tänu sellele pole arutluskäigud enam teoreetilised, vaid kõik muutub eluliseks, selles on hing, veri, pisarad, armastus. Eluskude selles näidendis on väga-väga tugev.

Sa oled Camus teksti ümber kirjutanud ja töötad nüüd n-ö oma versiooniga. Kas sinu tehtud muudatused on pigem praktilist laadi (kärped ja lühendused) või kontseptuaalsed?

Nii üht kui teist. Originaalis on peaaegu 30 tegelast, aga meil on 12 näitlejat. Ma olen seda materjali kõvasti lühendanud ja kärpinud. Kui originaalis on neli vaatust, siis meil on kaks, mõlema pikkus tõenäoliselt umbes tund. Liigsed selgitused on kadunud, filosoofia, mõte ja mõtestatus aga alles jäetud. Kui originaalis on tegelasteks suhteliselt suur meestevägi, siis meil on näiteks paleeülemaks (ehk siis peaministriks) naine.

Teine asi, mida ma olen muutnud – Camus näidend algab sellega, kuidas Caligula öde Drusilla, kellega tal olid väga lähedased suhted, ära sureb. Caligula kaob pärast matuseid mitmeks nädalaks ära. Ma pidasin vajalikuks Drusilla tegelase nii-öelda tagasi tuua ja kirjutada ta näidendi kulgu sisse. Drusilla ilmub ikkagi lavale, aga sõestunud kujul ja teispooltusest. See toimub Caligula kujutluses, keegi teine teda ei näe, aga tänu sellele on Caligulal väga aktiivne suhtlus Drusillaga ja Drusilla saab talle midagi ka omalt poolt vastu öelda. Drusilla surm paneb Caligula teist moodi mõtlema elust, surmast, pärandist. Drusilla ärgitab Caligulat käituma nii nagu ta käitub, sest ta on ka pärast öe surma endiselt armukade.

Proovis katsetame Drusilla tegelase puhul Jaapani *butō*-tehnikaga. See on selline tantsuprintsiip, et ta mõjukski nagu teispooltusest tulnud inimene. Katkendlik, lõhutud füüsisega, veidra häälekasutusega – ta annab selle loo realistlikesse stseenidesse mingsuguse vaimu sisse, mingi kummalise mõotme. Lugu, mis esmalugemisel mõjub õudsalt, muutub järsku nii groteskseks, isegi naljakaks, et õudus kaob ära. Heal juhul, ma väga loodan, muutub lugu ebamaiseks, isegi eepiliseks. Nagu kangelaslood, näiteks „Ilias“, kus käivad jubedad lahingud, kuid mida on ometigi tore lugeda või vaadata.

Sinu kontseptsiooni iseloomustab kindlasti ka see, kelle sa oled truppi valinud. Mille järgi sa oma truppe valid? On sul juba välja kujunenud oma usaldusisikud, nii-öelda Toompere näitlejad?

Mul on kogu aeg tegelikult olnud

mingisugune tuumik, mis liigub kord suuremal, kord väiksemal kujul, ühest lavastusest teise. Ma tunnen neid „oma näitlejaid“ väga hästi ja nemad mind, mistõttu ei pea proovides nii palju aega selgitamise peale raiskama. Aga alati, nagu vampiir, vajan ma värsket verd. Uusi inimesi on vaja, muidu tekib mullistumine. Caligula ongi meil nüüd Tõnis Niinemets, kellega ma teen esimest korda koostööd. Me isegi ei tundnud teineteist varem väga. Caligula on väga mänguline, teatraalne, luuleline ja järgmisel hetkel muutub maniakaalseks, tema psühholoogia on hästi labiilne, kiiresti ümberlülituv. Tõnise puhul, tema näitlejaolemuses, on see kõik olemas. Praegu ei kujuta enam kedagi teist ettegi. Teine noor näitleja, kellega esimest korda lavastajana koostööd teen, on Hanna Jaanovits. Väga huvitav on uusi näitlejaid nii-öelda juurde tuua. „Oma“ näitlejate puhul, kellega olen pikemalt koos olnud, vaatan, kes millisesse rolli sobib ja mõtlen selle peale, et saaks kätte mingi uue kihi või uue suuna. Muidu vajume stampidesse.

Urtest inimestest rääkides – lavastuse kunstnik on Elisa Sinisalu. Ta on Eesti teatrimaastikul uus nimi, teil on aga selja taga edukas koostöö Vanemuise teatrist, Ibseni „Nukumaja“. Kuidas sa Elisani jõudsid?

Täpselt sama asi – ma olen palju samade kunstnikega teinud, olgu siis Ervin Õunapuu või Jaanus Laagriküll, Pille Jänes, kunagi oli pikalt Ene-Liis Semper. Tekib tunne, et me teame teineteist juba liiga hästi. Ma jutustan ära, mida soovin, ja tean juba üsna täpselt, mida kunstnik teeb.

Huvi pärast küisin Laura Pählapuu käest, kas ta oskaks mulle soovitada kedagi päris noort, ise ma EKA lõpetajaid ei tea ja tihti on neil keeruline pärast kooli lõpetamist oma võimalust saada. Laura ütles mulle paar nime, uurisin siit-sealt ja siis võtsin Elisaga ühendust. Ta õppis sel ajal Prahast, omandas magistrikraadi. Õnneks ta sai päris palju Eestis ka käia ja oli tööst väga huvitatud. See lõpptulemus, mis meil Vanemuises tuli, oli minu jaoks väga hea ja väga positiivne.

Kuna esimene koostöö nii hästi õnnestus, tahtsin teda kindlasti „Caligula“ juurde ka.

Millest te oma kujunduses lähtusite?

Kõikjal Itaalias, eriti muidugi Roomas, on villades ja isegi kortermajades väga palju klassitsistlikku stiili, nii-öelda viidet roomapärasusele. Võlvid, sammastikud, kõrged laed, suured ukse, mosaiikpõrandad ja nii edasi. Teine märksõna, millest me lähtusime, oli „tulekahju kahjustused“. Maailm, mis oleks nagu poolenisti ära sõestunud. Intellektuaalne selgitus oleks umbes et „vanad väärtused, mis on ära põlenud“. Maketi järgi öeldes, mulle tundub, et see tekitab täpselt selle atmosfääri, mida ma soovin. Hallid ja tumedad sõestunud vood, mis jooksevad mööda seinu alla. Vana on põlenud, me kõik näeme seda, aga uut ka veel pole.

Mehis Pihla

Albert Camus
„Caligula“

Lavastaja → Hendrik Toompere
Kunstnik → Elisa Sinisalu
Videokujundaja → Ura Sihet
Helikujundaja → Lauri Kaldoja
Tõlkija → Ott Ojamaa

Osades → Tõnis Niinemets, Karmo Nigula, Andres Puustusmaa, Gert Raudsep, Jüri Tiidus, Tõnu Kark, Raimo Pass, Markus Luik, Christopher Rajaveer, Britta Solli, Hanna Jaanovits, Merle Palmiste

Esetendus 22. novembril 2025 suures saalis.

Lavakujunduse makett.

5

OLLA LAETUD

„Kuningas Ubu“ lavastajad ja näitlejad vestlevad peale etendust lavastuse prooviprotsessist ja vastuvõtust.

Tiit Ojasoo: Seekordne „Ubu“ lavastus on mõneti ooperlik. Mõjuva, kuid lihtsa kujundikeelega, värviline. Ja samas, lavastuse teema on ebamugav, seda ei ole lihtne vaadata. Laval on palju füüsilisust, toorest noort energiat.

Ene-Liis Semper: Kuna lugu lollist isand Ubust, kes vägivallaga troonile tõuseb ja kõik enda ümber ära hävitab, on äärmiselt lihtne, isegi banaalne, siis on sellise dramaturgilise materjali puhul oluline mitte see, mida räägitakse, vaid miks ja kuidas seda tehakse.

Rääkige natuke sellest, mida seekordsed psühhofüüsilise kehatee treeningud teile andsid? Ja mida te arvate laval olemisest, kus senise retseptiooni kohaselt ületatakse mingeid piire?

Tiit: Või kas üldse ületatakse?

Alex Paul Pukk: Ma ei tea, minul on küll segadus selle piiriületamisega. See on ju kontekstipõhine. Või ei? Tänaval ma püksata ei käiks... aga laval...

Tiit: Laval küll?

Alex: Jah, et mingit *point'i* kohale viia. Sest ma kogu aeg mõlen, mis imelik monstrum on inimene. Meil oli täna koolis enne etendust just Hasso Krulli loeng transhumanismist ja see tõmbas taas kord päris hirmsaks kogu selle pildi. Sa võtad inimese halvimaad omadused ja siis nende baasil teed veel õudsema inimese. Või noh, mis inimene see enam on, see on mingi kuradi pool-masin.

Eliis-Maria Koit: Küberinimene. **Alex:** Küberinimene, kes on veel tugevamalt progressile ja hävitamisele ja võidule suunatud, et...

Ene-Liis: Edule.

Alex: Edule suunatud. Nagu meil see lõputekst on: „Viige mind üles!“ Selliste lolluste vastu ma oleksin nõus veel palju rohkem tegema. Kui transhumanismil oleks kirik, siis ma paneks küll hea meelega selle põlema.

Eliis-Maria: Kust see piiride ületamise jutt tuli? Sest elus me näeme seda kõike ju kogu aeg.

Alex: Laval on harjutud, et mitte midagi ei ole päris.

Tiit: Aga mida te teete laval, kui lähete mängima? Misasja te lähete tegema sinna?

Alex: Ma tahaks, et vaatajale jõuaks see praegune asjade seis nii-öelda naha vahele. Et me saaksime oma lõputust näljast natuke rohkem aru.

Triin Brigitta Heidov: Kui sa küsid füüsilisuse kohta, siis mul endal vaatajana on teatrist väga ägedaid kogemusi, kus keegi on laval füüsiliselt olnud mingis seisundis ja see on tugevalt mõjutanud mind saalis. Kui me loome praegu ise laval füüsilisi olukordi,

siis see võiks samuti tuua vaatajas esile mingi kehalise tunde või mälestuse. Neis tegevustes ei ole ju midagi, mida ma ise ei oleks inimesena varem igapäevaselt teinud.

Erling Eding: Proovides tegelesime palju rahutusega, ihaga. Et see rahutus, rahuldamatus, mis kõiki valdab, ei ole mitte ainult seksuaalne, vaid on mingid muud, väga ürgsed tunded, mis esile kerkivad. See, et sa sööd-sööd-sööd, ja ühel hetkel paratamatult selle kõik välja situd – see on ju ka millegi suurema projektsioon...

Triin: No sa ei situ ja ei oksenda ju

tegelikult laval, päriselt.

Erling: Jaa, aga me ju näitamegi seda,

mis...

Mattias Nurga: Kui mul oleks rohkem aega, siis võib-olla situks. *(Naer)* Me ju tegelesime ettevalmistavas treeningus sellega, et mitte langeda representeerimise lõksu. Olles uurinud konkreetseid protsesse, mis inimkehas toimuvad, me töötamegi nendega, nagu seedeelundkonna ja erinevate lihasgruppide liigutamine ja sellega kaasnevad aistingud. Kui me teeme oma tööd hästi, siis see kehalisus kandub vaatajale üle.

Alex: Kui etendus oleks 24 tundi, siis ma viiks oma keha sellisesse kohta, kus see nälg lihtsalt neelabki mind. Mul on tunne, et see ju toimubki inimkonnaga aina rohkem ja rohkem. Iga aastaga meie nälg suureneb. Sa oledki liigina lihtsalt tarbimise...

Erling: Sitamasin.

Alex: Sitamasin! Minu nälg ei lõpe.

See... Minu arust see, et inimene sellest aru saaks, väärib küll võitlemist. Ja kõigega on nii. Kurat, võtame või plastikkotid, nahhui

mul seda plastikkotti vaja on!? Täna just sellessamas loengus Hasso Krull rääkis: hüperobjekt – terve suur, hoomamatult suur ala, Prantsusmaast suurem Vaikses ookeanis asuv ala, on lihtsalt...

Tiit: Plastik.

Alex: Uus manner. Plastik, just. Sest inimesed on neis kilekottides pidanud tassima nii palju oma kuradi tavaari. Sul on pidanud olema nii palju seda mingisugust jama seal kilekottides, et see on õudne. Kohati mul on tunne, et ma teeks palju hullemaid asju, kui ei oleks seda lavastust.

Tiit: Varasematel aastatel mul on mõnikord diplomilavastusi vaadates olnud tunne, et mis see noorte asi on, millest lavastus räägib. Kuidas see neid puudutab? Kuidas teie seda meiepoolsete ideedega liitumise protsessi tajusite? Kas te mõtlesite üldse sellist mõtet või see oli palju füüsilisem, otsesem?

Eliis-Maria: Kui söda algas, oli hirmus küll, aga ma vist kordagi ei tundnud, et mul on päriselt hirm või mure. Aga nüüd selle lavastuse teemaga, see on... Kuhu me jõuame? Mida me teeme? Siin. Kõik. Lootusetus on kogu maailma suhtes. Ja kurbus.

Erling: Aga lavale minnes on ikka lootus, et ma saan natukenegi seda näidata ja publikuga rääkida. Saan tekitada fookuse. Ja minu meelest see, et noored on laval, on ainuõige, sest see on ju meie tulevik, millest me räägime. Kui seda teeksid vanemad näitlejad, siis see küsimus ei oleks nii valus.

Kui aga noored sellest räägivad, siis tööle näkku vaadates – nemad peavadki ju

tulevikus kogu selle sitaga tegelema.

Eliis-Maria: Ja et see ei ole mingi suurte meeste mäng kuskil kaugel, vaid et see mäng toimub meie endiga.

Erling: Füüsiliselt see teema jõudiski rohkem kohale. Kui me kõrvutasime ennast loomadega, sisalikega või flamingodega, siis sain aru, et ma ei olegi väga erinev neist.

Tiit: Vaatasin täna teid ja mõtlesin selle peale, et see elus olemise temperatuur, mis laval on, ongi vastus. Selge, et näidendi teema on ebageeldiv ja masendav ja meeleheitlik, aga lavalolijate energia ja jõud ja pühendumus seisab väga selgelt vastu allaandmisele.

Erling: Kui sul on kamp nii noori inimesi laval, siis energia ongi minu meelest ainus, mille kaudu seda lugu või teemat puudutada. Ja see, kui need noored ja ilusad inimesed oma keha näitavad, ei peaks olema kellelegi probleem. Vaata ja saa aru, et sa oled ise samasugune olnud kunagi.

Ene-Liis: Minu meelest on haavatavus laval alati ilus. Ja see, kui näen, et inimesed on täie rauaga kohal. Meid ümbritsevad igal sammul kokkulepped, mis millimeeter haaval muudavad meie suhet reaalsusega formaalsemaks. Inimesed on juba nii ära harjunud sellega, et ei suudagi enam vahet teha, mis on päris-päris ja mis on kokkuleppeline-päris. Ma ei räägi praegu kunstist, see probleem on palju laiem. Tegelikult on päris-päris veel olemas, aga see jääb väljapoole meie mugavustsooni. Minu arust tuleks see päris-päris kanal uuesti lahti lüüa. Vastasel juhul inimkond lihtsalt kaob. **Tiit:** Teatrikunstis on see läbiv küsimus, sellega on kogu aeg tegeletud. Mis on laval piisav ja mis on päris? Kuidas seda kokkulepet uuendada, kuidas teha niimoodi, et ma usuksin seda, mis lava peal toimub? Kui selleks on piltlikult öeldes vaja ka perse paljaks võtta, ju siis on vaja praegu seda teha. Ja kui sa oled seda kuuekümne kolmandal aastal kusaigil Tšehhoslovakkias näinud, siis tore, nägid teist korda veel.

Eliis-Maria: Kui prooviprotsessile tagasi mõelda, siis lavale jõudis ju üpriski *soft* versioon.

Erling: Robi ütles ka hästi, kui luges ühte arvustust. Luges, et „issand, kõike ei pea laval ju ikkagi näitama“ ja vastas ise: „Oioioi, sa vaeseke ei teagi, et sahtlisse jäi nii palju veel...”

Triin: See on ka huvitav, kui keegi arvab, et noori „sunnitakse“ tegema asju, mida me ei taha teha. Kõik on olnud meie enda pakkumised.

Ene-Liis: Selline arvaja mõtleb iseendast lähtuvalt: „Mina küll miski hinna eest nii ei teeks“. Kitsalt isiklikust vaatepunktist püstitatud väide. Ja suutmatus näha, millele näitleja läbi oma tegevuse tegelikult osutab. **Triin:** Seal lavastuses tegelikult pole ju midagi eriti karmi. Veebis levib igasuguseid videoid, mida kõik skrollivad ja näevad, kuidas näiteks kellelegi bussis noaga kõrri lüüakse. See lihtsalt tuleb sulle ette. Kõik need videod on nii saadaval. Kuidas keegi kuuli pähe saab. Sa näed kõike.

Eliis-Maria: Ongi kahte sorti inimesi: need, kes saavad aru, miks see, mis laval toimub, on vajalik, ja need, kellel on nii roplut ebamugav, et tahavad silmad kinni panna. **Triin:** Nojah, aga kodus nad vaatavad ikka neid videoid, kuidas bussis kedagi kõrri pussitatakse.

Eliis-Maria: Aga see on privaatne.

Ene-Liis: Just, kodus vaatamine on eraasi. See on üks kokkulepetest, millest ma ennist rääkisin. Reaalne avalik ruum, mis meid ümbritseb, on järjest ebamugavam. Aga teater avaliku ruumina peaks jääma mugavustsooni. Vahepeal oli lausa mingi trend, et „nii tore, käisin teatris ja näitleja kröbistas tasakesi kuskil nurgas omaette, publikut ei seganud. Oli väga *chill* ja sain mõelda oma mõtteid,

aitäh.” Aga mulle tundub, et ei saa enam niimoodi. Ei ole mõtet, või mis veel olulisem, ei ole aega.

Tiit: Teraapiline munemine lava peal – seda ma ei kannata.

Alex: Minu meelest peab seda ka ikka olema. Aga ei tasu unustada, et isegi kirikus ju vahel noomitakse. On jutlusi, mis tõesti sind käivitavad. Panevad nägema asju, mis maailmas on halvasti. Kui on selline jutlus, siis võta see jutluse vastu.

Eliis-Maria: Mu ema ütles peale etendust monoloogi kohta, et alguses ta kuulas ja mõttes, et mina küll neid asju ei tee. Aga siis hakkas saalis ringi vaatama ja sai aru, et *fuck*, me kõik koos just toodamegi seda, millest monoloog räägib. Tal oli väga ebamugav, sest ta sai aru, et see tõesti ongi nii ja ta ise ka osaleb selles.

Mirjam Aavakivi: Minu emme ütles üliarmsasti, et see lavastus ei olnud tema maitse. Ta oli pärast etendust kurb – miks peab see olema nii kole, kas kuidagi teistmoodi ei saa. Tema on selline inimene, kes on aru saanud, et teda toidab ilu. Seega pärast meie lavastust oli ta kurb. Ja siis üks hetk läks vaatama kohalike omavalitsuste lehte ja sai aru, et keda ma siis nüüd valima hakkan... Sa ei pruugi nautida seda lavastust, aga tegelikult see mõjutab sind.

Tiit: See ilu asi... Ma ei tea, mina ütleks küll, et see lavastus on väga ilus.

Alex: Me pole ise kõrvalt näinud.

Tiit: Ilus on see elamise akt lava peal.

See kontsentreeritud elu, kontsentreeritud jõud ja noorus, see on ilus.

Eliis-Maria: Mu sõber ütles, et „ja kui vormis ja peenikesed te kõik olete“.

Tiit: Kõik Põhjamaade teatripedagoogid ja -kriitikud küsivad, et kus on teie kehapositiivsus!? Miks on lavakunstikoolis kõik heas vormis, see on nii igav ja nii vale!

Ene-Liis: Jälle formaalsed kokkulepped... ei tohi olla *sixpack'i*, ei tohi olla tisse, ei tohi olla see ega too. Minu arust ei peaks üldse selle tasandiga tegelema. Oluline on see, et tahe ja jõud on kohal. See on ainuke asi, mis loeb.

Tiit: Kehapositiivsusega on see lugu, et lavakunstikool ei vali oma õpilasi mitte kehakuju järgi, vaid selle järgi, kas on lootust, et nad sellele koolile ja ametile vastu peavad. Ja tõenäoliselt, kui nad on jõudnud neljandale kursusele ja sinnamaani vastu pidanud, siis arvestades koormust ja riiklikku õppetoetuste süsteemi – nad ongi kõhnad ja vormis, sest mingit muud varianti ei ole.

Alex: *Shout out* Rimi pelmeenid. 1.35 eurot kilohind.

Tiit: Kilo on 1.35? Ja sa sööd seda!?

Alex: Rimi Smart.

Mirjam: Ta sõi seda pool aastat.

Erling: See on see, mis ostis Alice’ile tõukeratta.

Mirjam: See on kõige romantilisem asi, mis ma üle tüki aja kuulnud olen.

Tiit: See rattalugu on väga romantiline jah. Aga 1.35 – vabandust, pakk võid maksab kolm eurti.

Alex: Ma ei tea, mis seal sees on, mingid hambad võib-olla, aga ma sõön neid.

Ene-Liis: Äkki keegi võiks midagi öelda ka selle kohta, mis teid vaatajana teatris köidab? Mind köidab, kui ma näen laval inimest, kellel on tahe taga.

Alex: Mulle meeldib, kui inimene päriselt mängib ja teda ei huvita see, mida publik temalt ootab või ei oota. Kõige hullem ongi, kui hakatakse mõtlima, et mida sa tahad näha.

Mirjam: See on vist sama asi, mida Ene-Liis ütles, aga ma olen seda sõnananud nii, et mulle meeldib, kui inimene naval on kirglik. Kui teda ennast puudutab. Et ta on seest laetud.

Erling: Mäng on... mina vaatan ka ikkagi mängu. Lapselikku mängulõbu. Ja tunnen, et ise oled vahel kuidagi arg ja ei julge... Kui ma vaatan oma õelapsi, siis neil on täiesti *crazy*’d käiguvahetused.

Katarina Sits: Ma otsin vaatajana sedasama ilu, millest oli eelnevalt juttu „Ubu“ kontekstis. Kui näitlejale lähleb nähtavalt korda kõik, mis ta teeb või on mingi suurem mõte... Ühesõnaga, ilu kontseptsioon selle koleduse ümber.

Ene-Liis: Ilu on ka selles, kui keegi, kes väga täpselt teab, mida ta teeb, on seda juba kaks tundi teinud ja jõuab oma rännaku lõpus mingi tuumani, mis avab palju suurema kaanoni, kui see, mida saaks tavalolukorras avada. See võtab hingetuks. Ilu on selles, kui lavalise tegevuse kaudu puudutatakse midagi, mida ei saa sõnadega väljendada.

Tiit: Ilu on kontsentratsioon ja fookus. On uskumatult nauditav vaadata seda, et 13 tüüpi on laval ja nad on kõik ühe asja eest väljas. Sealt tekib see fokuseeritud jõud.

Ene-Liis: Sest me elame maailmas, kus on ülimalt raske saavutada tegelikke kokkuleppeid. Individualism on nii kaugele arenenud, et ei suudeta peale isenda enam kellelegi teisele keskenduda.

Tiit: Nagu meil on enne igat etendust soojenduse põhiline fookus „kuidas me nüüd uuesti kokku saame“. See ei ole iseenesestmõistetav. Sellepärast tegime ka nii pikalt proovi. Te olete teinud roplult tööd selleks, et sel tasandil kokku saada. Ilma igasuguse halastuseta enda vastu, jõudu säästmata.

Ene-Liis: Üks meie näitlejast kolleeg ütles, et lavale vaadates näeb tema kui professionaal eeskätt turvalist ruumi, kus kõikide usaldus üksteise vastu on ebatavaliselt suur. Ma ise võin liialdamata öelda, et pole proovisaalis ammu niimoodi naernud ja niimoodi pisaraid valanud. Energia tsirkulatsioon oli ikka toatalne.

Katarina: Minu meelest on väga huvitav ja uus kogemus see, et iga kord, kui me etenduse lõpus kummardame, on mul nutt kurgus. Isegi kui selle tüki lõpp on nii tehniline. Samamoodi on treeninguga. Need tunnid, mis me koos veetsime – kõik, mis on läbi elatud, see jääb mulle sisse ja hinge.

Tiit: Ilusad lõpusõnad.

Alfred Jarry „Kuningas Ubu“ Dramaturgia, lavastus, kujundus → Ene-Liis Semper, Tiit Ojasoo Kostüümid → Ene-Liis Semper Psühhofüüsiline treening → Giacomo Veronesi Valgus → Rommi Ruttas Helilooja ja helikujundaja → Jakob Juhkam Grafiti → Jimmy Löst Lavastajaassistent → Oliver Reimann (EMTA) Kunstnikuaassistendid → Ksenia Verbeštšuk (EKA), Anita Kremm (EKA) Dramaturgiassistent → Joosep Lõhmus (EMTA) Tõlkija → Inge Eller Esitavad ja seestuvad → EMTA lavakunstikooli 32. lennu üliõpilased Mirjam Aavakivi, Erling Eding, Triin Brigitta Heidov, Erik Hermaküla, Jonas Koff, Eliis-Maria Koit, Mauri Liiv, Mattias Nurga, Uku Pokk, Alex Paul Pukk, Katarina Sits, Robi Varul, Carolyn Veensalu	Esietendus 20. septembril 2025 suures saalis.
--	--

Eesti Draamateatri ja Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia koostöölavastus, lavakunstikooli 32. lennu üliõpilaste diplomitöö.	
---	--

Foto: Tiit Ojasoo

SEE ON TAANI PANK

17. septembril külastasid „Rahamaa” etendust uurivad ajakirjanikud Taanist: **Eva Jung, Michael Lund ja Simon Bendtsen**. Nemad olid esimesed, kes Danske panga rahapesujuhtumist kirjutasid. Etenduse järel oli publikul võimalus üritustesarja Link raames ajakirjanikega vestelda. Vestlust juhtis „Rahamaa” autor **Mehis Pihla**.

8

Mehis Pihla: Alustame kõige tähtsamast. Kas Kersti Heinloo taani keel oli arusaadav?

Michael Lund: Kui sa küsid taani keele hääldamise kohta, siis jah, me saime sellest aru. (*Naerdes*) Aga räägime lavastusest – ma usun, et oleme kõik ühel meelel – see lavastus oli erakordne! Nii põnev oli näha, et see, mis algas, kui uurisime lehekülgede viisi igavaid pangatehinguid, on muutunud laval kaasakiskuvaks looks.

Simon Bendtsen: Me just rääkisime, et lavastus seadis lati meie praeguse vestluse jaoks ehk isegi liiga kõrgeks.

MP: Kas tundsite loo ära? Olid faktid tõesed, saite loo kohta midagi uut teada?

Eva Jung: Oli väga naljakas jälgida erinevaid viiteid päriselus juhtunule. Näiteks Vene Keskpanga direktori lugu, Putini nõbu mainimine, *bond loop*’ide ja erinevate tehingute tegemine... Minu meelest kujundasite te värvika raami tõsielus juhtunu ümber.

SB: Minul oli siin saalis täna väga eriline tunne viibida, sest nägime ja kogesime ise esimest korda, mis tunne võis eestlastel toona olla ja kuidas see lugu mõjutas Eesti ühiskonda. Me käisime mõned korrad Eestis ka, kuid saime alles nüüd aru, kui suurt mõju see Eestile avaldas. Danske pank tegi ju märkimisväärse lükke, kui nimetas seda just „Eesti probleemiks”, mitte „rahapesuks”, nagu meie toona käsitlesime. Nad distantseerisid end osavalt: see oli midagi, mis toimus Eestis, mitte Kopenhaagenis. Lavastus tõi just selle osa hästi välja.

MP: Aga kuidas seesama skandaal Taanis lahti rullus?

ML: Siinkohal on oluline märkida, kui suur mõju Danske pangal Taanis on. Pole ühtegi riiki Euroopas ega läänemaailmas, kus võrreldes majanduse suurusega, oleks sama suur pank. See oli tohutu skandaal. See šokeeris paljusid. Loomulikult olid sellel ka vastavad tagajärjed: kogu juhatus pidi töölt lahkuma, nad pidid maksma rekordsummades trahve, panga juhi lapsed vahetasid oma perekonnanime ära.

Lavastus tõstatab aga kõige olulisema osa juhtunust. Süüdi jäid need vahemehed, kes kurjategijate ja panga nimel riülfirmasid vormistasid, mitte pangad, finantsjärelevalve asutused ega poliitikud. Need, kelle käes oli võim ja raha, jäid peaaegu puutumata, samal ajal kui need madalamad töötajad said kõige suurema karistuse.

MP: Eestis liigub kuulujutt, et Taani finantsinspeksiooni (FSA) juht kuulus Danske panga juhatusse. Kas see vastab tõele?

ML: Jah, see vastab tõele. Henrik Ramlau-Hansen oli lausa pikki aastaid Danske panga finantsjuht (CFO). Ta vastutas ka kogu panga juriidilise poole eest enne, kui ta läks FSA juhatuse eesistujaks. Nii see süsteem Taanis töötab. Selle ala inimesed on oma maailmaga nii seotud, et enam välja ei saa. Praegu räägitakse Taanis, et meie riigis on kõige vähem korruptsiooni kogu Euroopas ja terves maailmas... (*Naerdes*) Aga kui Taani kõige suurema panga juhatuses olev inimene saab minna otse FSA juhatusse, et pankadel silma peal hoida, on see ilmselgelt suur probleem.

MP: Kas võiksite nüüd selgitada, kuidas te rahapesu Danske pangas avastasite ja kuidas see skandaaliks sai?

EJ: See kõik algas 2017. aasta jaanuaris, kui meie kolleeg Rumeeniast teatas, et tal on ligipääs suurele kogusele andmetele. Hulk pangatehinguid, mis viitasid rahapesu skandaalidele Lätis ja Moldovas. Kuna osad tehingud jõudsid Taani, arvati, et see võiks meid huvitada. Taani tulevaid tehinguid paistis esiotsta väga vähe, aga siis küsisime igaks juhuks näha ka neid tehinguid, mis Taani pankade filiaalidesse olid suunatud, ja järsku oli maht meeletu. Läti ja Moldova juhtumitega seotud raha oli liikunud läbi Danske panga Eesti filiaali. Kõik viitas rahapesule. Raha saadeti ühest ettevõttest teise väga kiiresti edasi ja edasi, ülekannete selgitused ei läinud absoluutselt kokku firmade ametlike tegevusvaldkondadega... Väga suured summad. Kui me pärisime Taanis nende tehingute kohta,

siis vastati meile, et probleemiga ollakse kursis, see on aga Eesti probleem ja juba on hoolitsetud selle eest, et see lahendataks. Nagu olekski kõik ja juhtum lahendatud.

Publik: Kas madalamad töötajad, kliendihaldurid olid teie meelest lõpuks süüdi või tegid nad lihtsalt oma tööd?

ML: See on hea küsimus – kes peaks Danske panga Eesti filiaali tegevuse eest vastutama. Lühike vastus on see, et kõik on süüdi. Kliendihaldurid samamoodi, sest nad võimaldasid ja hõlbustasid ebaseaduslikke tehinguid, millega rikuti mitmeid rahapesu tõkestamise reegleid paljudes riikides. Samamoodi on Eesti filiaali juhatus süüdi, sest nemad kas aktiivselt osalesid selles tegevuses või nad pigistasid silma kinni. Järgmisena on süüdi muidugi Taani Danske panga juhatus ja kontrolli teostavad ametiisikud, sest ka nemad – sarnaselt Eesti filiaalile – kas pigistasid silma kinni mitme hoiatava märgi ees või nad osalesid aktiivselt selles samas tegevuses. Nii leiab igalt ametiastmelt kedagi, keda süüdistada. Lõpuks on süüdi ka nii Eesti kui Taani finantsinspeksioon, sest nad ei suutnud ebaseaduslikke tehinguid õigel ajal peatada. Kõik see kokku moodustas ideaalse skandaali.

Publik: Kas olete uurinud, mis on juhtunud panganduses pärast seda, kui Venemaa Ukrainale kallale tungis?

ML: Danske panga tehingud Eesti ja Venemaa vahel lõppesid 2015.–2016. aastatel, kui Eesti filiaal kinni pandi. Kui aga raha Danske panga kontodelt lahkus, nägime, et need liikusid teistesse pankadesse. Pärast Venemaa kallaletungi Ukrainasse on Vene rahapesijatel Euroopas kindlasti palju keerulisem, kuid tõenäoliselt on need rahavood liikunud Kesk-Aasiasse, Hiina, Lähis-Itta. Kindlasti on krüptovaluutat järgmine suur teema rahapesuskeemides. Ma olen täiesti kindel, et vene oligarhid ja vene maffia ja üldse kõik maffiad üle maailma pesevad siiani oma raha ja paraku väga edukalt.

EJ: Naljakas koht lavastuses oli stseen, kus kliendihalduritel paluti klientide kontod sulgeda. See juhtus reaalsuses ka. Oli nimekirj kontodega, mis tuli mitte-residentide portfellis sulgeda. Reaalsuses anti aga klientidele enne kontode sulgemist võimalus raha ära liigutada.

Publik: Kas Taanis selle skandaali „Eesti probleemiks” tembeldamine õnnestus? Kas tavainimesed mõtlevad sellest kui „Eesti probleemist“?

EJ: Kindlasti mitte. Me tegime omalt poolt

kõik, et see ei õnnestuks. Taani Keele Instituut valib igal aastal ühe aasta sõna. Kui skandaal suureks paisus valiti selleks sõnaks „rahapesu”. Toona mainis isegi meie kuninganna Margrethe II oma uue aasta kõnes rahapesu skandaali. Seega ma ei usu, et keegi peale toonase Danske panga juhatuse skandaali „Eesti probleemiks” nimetab.

ML: Aga nemad nimetavad seda endiselt nii, ja see on kogu avalikkuse jaoks suureks naljaks muutunud. (*Naljatlevalt*) Niimoodi kommunikatsiooni inimesed suurtes pankades töötavadki.

Publik: Lavastuses mainiti korduvalt, et mitte-residentidega opereerimine päästis Danske panga 2008. aasta majanduskriisist ning kliendihaldurid kutsusid end seetõttu Taani riigi päästjateks. Kas see on dramaatiline liialdus või on selles ka tõetera?

ML: Ma ütleks, et see on dramaatiline liialdus, aga samas... See väike Danske panga filiaal Eestis moodustas vähem kui ühe protsendi kogu panga käibest, kuid teenis kasumist rohkem kui 10 protsenti. Ilmselgelt oli Eesti filiaal meeletu rahamasin. See oli ka meie põhiküsimus – miks keegi Kopenhaageni peakorteris ei küsinud, mida nad teevad seal Tallinnas, et nad nii palju raha teenivad? (*Naerdes*) Ja miks meie seda Taanis ei tee, kui see nii edukas on?

Aga ei, Eesti kliendihaldurid ei päästnud panka. Taani maksumaksjad päästsid panga kaks korda majanduskriisi ajal, mis on minu arvates ka põhjus, miks taanlased pettusid ja vihaseks said kogu rahapesu loo peale. Sest samal ajal, kui inimesed andsid Danske pangale 30 miljardit taani krooni, pesti seal pangas Putini raha. Ajuvaba. Publik: Kuidas te saite ligipääsu nendele

tehingutele, mis tehti? Kes teile need andmed usaldas?

SB: Pärast nende esimeste lugude avaldamist võtsid meiega ühendust mitmed anonüümsed allikad, meile saadeti vihjeid, me käisime inimestega kohtumas, ka Tallinnas. Inimesed jagasid meiega materjale, mida nad poleks tohtinud jagada, aga nad usaldasid meid ja nad tahtsid, et see asi avalikuks saaks.

EJ: Me tegime kõik, et tagada allikate anonüümsus. Paljudel juhtudel võidakse need inimesed töölt vallandada või kohtusse kaevata. Selle juhtumi puhul ei julgenud inimesed meiega rääkida aga oma klientide pärast. Nagu ka lavastuses mainitud, oli tegu Vene oligarhide ja Putini lähiringiga... Meil oli näiteks üks allikas Eestis, kes rääkis, et Tallinna filiaali ette ilmusid kaks meest, kes väitsid, et on advokaadid ja soovivad mõned suletud kontod uuesti avada. Meie Eesti allikas ütles, et nähes nende meeste käsi, oli tal kohe selge, kellega tegu, sest Tallinnas üles kasvanuna, sa tunned ära, millised on FSB mehed.

Maria Faust: Mul oli au sellele lavastusele muusika kirjutada, aga ma olen ka enne nendele teemadele väga palju mõelnud. Ma küsin nüüd natuke teravama küsimuse ja vabandan selle pärast juba ette. Eestlased ongi otsekohesed. Lavastuses on stseen, kus Jaanus ja Artur seisavad baarileti ees ja arutavad, et taanlased on kaasaja kolonialistid. Ma olen elanud Taanis 23 aastat. Elasin kunagi Esbjergis. (*Naerdes*) Ma tean, kuidas raha Esbjergis lõhnab... Samal ajal arvavad taanlased, et nad on väike haldjarahvas. Neil läheb alati natuke paremini, sest neil on parem elu ja

minevik, õilsamad väärtused... Kuidas teile tundub, kas ja kuidas haldjalikkus ja kolonialiseerimine omavahel Taani ühiskonnas kokku käivad?

ML: See on hea filosoofiline küsimus, millele mul pole vastust, aga on arvamus. Ma nõustun sinuga. Skandinaavia riikides, ka meil, ollakse kõrgel arvamusel oma väärtustest. Meil on endast üldse väga hea arvamus – pole korruptsiooni, oleme korralikud inimesed, käitume korralikult, meie suurimad ettevõtted ütlevad ainult õigeid asju, meil on kindlad reeglid lapstööjõu ja reostamise osas. Aga millegi pärast kehtib see ainult Taanis. Viibides mujal maailmas, pole neid väärtuseid kusagil, nagu me Danske panga pealt nägime. Carlsberg reostab oma tehasega Indiat, maksavad poliitikutele altkäemaksu, Hiinas kasutatakse lapstööjõudu. Sama kordub ka teiste suuremate Taani ettevõtetega. Rootslastel on täpselt samad probleemid. Kodus on kõrged standardid ja moraaliid, võõrsil mitte midagi. Seega ma nõustun sinuga, on selge ebakõla selle vahel, kuidas me endast mõtleme ja kuidas päriselt käitume. Kuidas neid pooluseid kokku viia? Olles ise taanlane – ma ei tea.

SB: Mul on tegelikult sellele lühike vastus. Vaba ja kriitiline ajakirjandus. Sellised teemad nagu Danske panga juhtum, tulebki tõsta avalikkuse ette. Danske juhtumi puhul pole ju asi ainult ühes ahenes mehes või naises. See on laiem ühiskondlik muster, nii teil kui meil. Avalik ja vaba arutelu, sõnavabadus, kriitiline meel – need on edasi liikumiseks üliolulised. Isegi ainuvõimalik tee.

● Anete Põltsama

9

Michael Lund, Eva Jung ja Simon Bendtsen. Foto: Linda Maria Saar

TEATER, MILLE LAVASTUSI SAAB LÕPETADA KASSI NURRUMISEGA

Lauri Kaldoja, Draamateatri muusikajuht ja mitmete lavastuste helikujundaja, räägib otsingutest teatris, tähenduste jaoks ruumi jätmisest ning elemendist, mis ruumis end kõige kiiremini kehtestab.

10

Tere, Lauri. Räägi, mida sina teatrist otsid.

Ma otsin mingit taju või äratundmist, kus asjad kõlksuvad kokku, sest need lihtsalt toimivad. Ja viimaste aastatega, kui ma Draamas olen olnud, olen õppinud, et pean oma taju usaldama. Kõigest ei pea tingimata lõpuni aru saama või suutma kõike seletada, vastupidi, ära sõnastamisega me liigume kohe lihtsustamise poole ja sealt algab bluff. Ma olen muutunud selle bluffi osas hästi tundlikuks. Näiteks kui keegi ütleb, et meil on nüüd kaks varianti, mille hulgast valida – et kirjandust on kahte tüüpi, inimesi nelja tüüpi jne. See ajab mind tigedaks. Selline lihtsustamine viib ühtlasi infantiilsuseni ja seda on näha nii kultuuris kui maailmas üldiselt. Minu arust on see hirmutav. Ene Mikhelsonil on üks luuletus, mis mind viimasel ajal kummitab: *Kui footon on footoniga korra kokku puutunud / mõjutab ühe mõõtmise teist isegi saja neljakümne / nelja kilomeetri kauguselt / Nagu mäletaksid nad teineteist*. Seal on see seletamatu miski. Teine luuletus, mis mind aeg-ajalt ikka kummitab... ma ei tea, kas sa tead Linda Ruudi?

Ei, ma ei tea Linda Ruudi.

Väga hea luuletaja, temal on niimoodi, et *Kaks paralleelset sirget / rattasid lõpmatusse / seal nad kohtuma pidid / taevaste ennete järgi / Miljardeid valgusaastaid / läbisid ärevuses / pimedas tühjuses kuni / võlultulit lõikusid / Sestpeale said neist kiired / lõputult eemalduvad / Mis on inimlik valu / nende kurbuse ees*. Siin on samuti see sõnastamatu miski olemas. Ja nii jääb mulle lugejana alles oma ruum. Ma arvan, et see on teatris sama oluline – et tähendus saaks sündida vaataja peas. Muidugi see eeldab juba mingist baasist arusaamist või üldist kultuuritaju, aga ma arvan, et publikul on see palju rohkem olemas, kui me tihti arvame. Need jutud tädi Maalidest, kes millestki aru ei saa, on mu meelest tüütud ja ilmselt räägivad rohkem tegijatest endist.

Kas teatrimediiumil on sinu jaoks mingi erikaal, kas seal saab teha midagi, mida kuskil mujal ei saa?

Mul ei ole geniaalsemat seletust, kui see, et teater sünnib siin. See sünnib täna. Kuna ta sünnib siin ja täna, siis on see ka asi, mida, mulle tundub, ei tohi liiga palju korrata. Ei saa asju tühjaks mängida, see on ohtlik.

Sest siin ja praegu muutub siis illusiooniks?

Jah, kindlasti muutub illusiooniks. Ma saan aru, et mingeid projekte olen ma teinud äärmuslikult vähe. Annega (Türnpu) mängisime (Jaan) Toominga tükki „Igavene armastus“ kaks korda, eile oli viimane „Nõelamängu“ etendus, mida mängisime viis korda. Ma saan aru, et neid on võib-olla natuke liiga vähe, aga ma ei tunne, et neid peaks olema rohkem. Vahel on lihtsalt kahju, et mõnda tööd on seetõttu näinud väga vähe inimesi.

Räägi natuke oma koostööst Anne Türnpu ja Jaan Toomingaga, mida nad sulle andnud on või kuidas sind mõjutanud.

Anne ja Eva (Kolditsa) lavastuste puhul on minu meelest eriline, et sa pead neis ise midagi oluliselt rohkem või kiiremini ära tegema, et sinna maailma sisse saada, sest nende töid määratleb ka sageli väga lühike prooviperiood, ja see nõuab oma tavapärasest mõttemustrist väljumist. Sama oli ka Toominga proovis, ja neid proove oli kokku üldse viis-kuus – lähed oma tekstiraamatuga kohale, et hakata lugema, pärast teist lauset ta katkestab et ei-ei, hakkame kohe mängima. Ja samamoodi katkestab proovi poole lause pealt vabandusega, et väsis järsku ära. Veidi enne esietendust sain aru, et tegelikult tegi ta seda sel hetkel, kui mul tekkis tunne, et hakkam midagi kätte saama. Läksin koju ja käiasin seda oma peas nädal aega üksi edasi, ja järgmises proovis olime juba kuskil mujal. See on ühest küljest hirmus laokilolek, aga teisest küljest ongi minu asi jõuda talle järele. Ja see tekitab kuidagi heas mõttes hoiuse tunnet.

Ma arvan, et Anne ja Eva „Tokerjad“ on üks mu lemmikasju, kus ma olen mänginud, aga see oli ka... ma kuidagi ei suutnud seal Anijal olla... sõitsin pärast proove ööseks koju, aga ei saanud ikka sellest lahti... ei saanud välja.

Aga nimetad seda siiski üheks oma lemmikuks.

Absoluutselt. Ega see ei ole halb, see sisse minek! Sest kui sa julged midagi panustada, siis

sa saad vastu ka. Aga võid muidugi ka vastu hambaid saada.

Mul oli eile „Nõelamäng“, mis on küllalt kurva tooniga tükk. Otsin kunagi ammu Terry Foxi plaadi „Labürint üheteistkümne kassi nurrumisele“, see ongi lihtsalt kaks vinüülipoolt kassi nurrumist, ja „Nõelamängu“ tehes ma sain aru, et äkki see võiks kuidagi lahedalt mõjuda, kui lavastuse lõpus käivad paralleelselt neli unelaulu ja kassi nurrumine, mis lõpuks kogu asja üle võtab. Tegin ise neid etendusi puldist, aga eile, kui lõpus kasside nurrumisi heebeldasin, siis ma juba teadsin, et pärast etendust pean minema ja oma kassi magama panema. See võttis päris dönsaks. Vahel juhtub, et tähendused tekivad ilma, et neid oleks keegi välja mõelnud. Ma arvan, et nende jaoks ruumi jätmine on oluline, isegi kui see vahel liiga lähedale tuleb.

Kas sa selliselt näedki oma tööd?

Kas kunst üldse on töö? Tegelikult on see küsimus sellest, kas see, mis me teeme, on kunst, kultuur, meelelahutus? Ma tahaks loota, et see on kunst, mitte meelelahutus. Muidugi on see töö, aga mul on raske kunstile töö silti panna ja lihtsam on võtta riski, kui mitte nimetada seda tööks. Ma arvan siiski, et meil on tegemist kunstiasutusega.

Kas on lavastusi, mis on sulle teatri kohta midagi olulist õelnud?

Need ei kesta üle aja selles tähenduses, et need on lavastused, mida olen näinud just sel hetkel, kui neid on mulle parasjagu vaja olnud. Kindlasti mõned varase NO99 asjad. Väga mitmed Volksbühne lavastused samuti. Üks viimaseid, mida seal nägin, oli René Polleschi ja Fabian Hinrichsi „*ja nichts ist ok*“. See on tõesti üks lavastusi, mis viimase paari aasta jooksul on mulle päriselt mõjunud. Minu meelest seda veel mängitakse vahel, seda küll soovitatakse. Seal saavad kokku mingi kummaline üksindus ja poeesia, aga ühtlasi ka julmus ja isegi grotesk. Kuid oluline on, et see annab siiski lootust, mitte ei lammata.

Seesama Linda Ruudi luuletus paralleelsetest sirgetest – ma tunnen, et ma ei karda kurbust, ka teatris või teatris üldiselt, ma tõesti ei karda ligi lasta kurbust, aga sel juhul ma tahan, et mind hoitaks hästi selles kurbuses. Võib-olla peaks teatritegemisse suhtuma natuke rohkem nagu sõprade külla kutsumisse. Sest ma ei tee ju nii, et näitan – siin on külmkapp, aga ust lahti ei tee. Suhtuma ei peaks elitaarselt, vaid kuidagi... soojalt. Mulle tundub, et seda on vaja. See meeldibki

mulle „Nõelamängu“ juures – küsimus ei ole selles, kas laval on professionaalid, küsimus on energias, mis tekib. Ainult sellest sõltuvalt võib järsku olla loogiline lõpetada lavastus kassi nurrumisega.

Samas on ju ka lavastusi, kus on ehitatud suur masinavärk, ja ka see töötab, ja ka see on lahe. Aga see on ka salakaval, võib-olla isegi ohtlik, sest me ehitame vormi, mille sees võiksime rääkida ükskõik mida. Tuleb väga täpselt mõtestada, et oleme teater, kes kasutab mingit vahendit, mitte et vahend võtab võimu, ja lihtsalt sellepärast, et see töötab.

Lavamaailm peab olema lihtsalt aus. Võiks vähemalt.

Kas aus asi on alati hea asi? Või ei pruugi see kunstiliselt õnnestuda.

Sisuta ausus on pigem piinlik. Seda ei maksa vast jagada. Ja kindlasti ei pruugi õnnestuda, miks peaks tingimata õnnestuma?

Sa teed majas erinevaid töid, oled muusikajuht ja helikujundaja ning näitleja. Kas sa ise tunned, et need on erinevad asjad?

Ei tunne. Aga näitlemisest saan ma vähem aru, oskan vähem sõnadesse panna, mis see on. Ma ei oska mõelda rolle pidi, palju tähtsam on tervik, ma pean tajuma materjali ja siis lihtsalt asetun kuidagi sinna sisse. „Liibanoniga“ olin ma kuidagi... üllatunud, kui inimesed tulid selle rolli eest pärast kiitma ja tänama, sest ma tegelikult tunnen, et ma ei teinud suurt midagi, ma lihtsalt asetusin süsteemi.

Muusikajuhi töö on selline varjutöö, mida ei peagi olema väga näha. Ma proovin suunata helilises mõttes teatrit sinna, mis on minu jaoks huvitav – sest kõik taandub maitsele ja tajule. Aitan valida tehnikud, püüan olla kursis, mis nende meelestatus on, kas need on inimesed, kellele on oluline hoida seda maailma elus, milleni oleme proovides jõudnud. See on ju suurel määral nende õul. Mul on praegu väga hea meel, et meil on selliseid inimesi siin, see on väga suur asi.

Oled sa enda jaoks sõnastanud, mis see helikujundus olemuslikult on, või on see iga lavastuse puhul täiesti erinev?

Muusika või õigemini heli on selle maailma teenistuses, mille me ühiselt ehitame, ta loob seda maailma. Tegime kunagi ühe eksperimendi, see võis olla Anne doktoritöö osa, kus proovisime kombata, mis element ennast ruumis kõige kiiremini kehtestab. Tulemus oli väga selge – heli, sellega ei ole mõtet võistelda. Sellele teadmisele olen väga palju toetunud.

Mõnikord on keeruline kujundusi tehnikutele üle anda, sest kuidas anda üle oma tunnetus? Nii, kui läheb paljuks, on laev põhjas, kujundus sõidab kõigest üle, ja üle võib ju põhimõtteliselt sõita, kui sa järgmisel hetkel teed sellest padja, millele maanduda. Aga kui lavastusele alla jääd, siis on kujundus taust, ja seda ma pole kunagi tahtnud. Ma arvan, et heli lööb õhu puhtaks ja teeb ruumi millelegi uuele, tühistab ja ehitab vaheldumisi, aga sealjuures on jube oluline püüda tajuda seda, mida mingi heli endas kätkeb. Pop-muusika laval näiteks – inimestel tekivad sellega oma seosed ja pole mõtet teha nägu, nagu me suudaks neid tähendusi fikseerida.

Ma arvan, et stseen peab ise toimima. Muusika ei saa päästa seda, mida olemas ei ole, see on seesama bluffi-teema. Ja heliga tuleb näitlejal paratamatult suhestuda, mõnikord aitab see näitlejat ainult siis, kui sellele vastu mängida.

Kas sulle maksavad ka näitlejana tunnetuslikud asjad rohkem kui näiteks analüüs?

Jah, aga tead, ma saan aru küll, et see nali käib mul tegelikult teiste kulul. Mul on olnud selliseid protsesse, kus ma ei räägi eriti midagi, ei taha arvamust avaldada, aga lähen siis teiste tehtud töö sisse, kasutan ära seda, mida nad on

Lauri Kaldoja. Foto: Linda Maria Saar

11

teinud, sest... keegi peab ju selle musta töö ka ära tegema! Aga ma ikkagi usun, et tunnetus maksab rohkem.

On sul mõni muusikalise kujunduse elamus?

Mingil põhjusel, ilmselt sellepärast, et see oli väga terviklik lavamaailm, on mul meelde jäänud Hendrik Kaljujärve „Päev pärast vaikust“. Ja samamoodi mitmed Polleschi lavastused, mille kujundused ta tegi alati ise. Ja need pole üldse minu moodi kujundused, või siis pole see nende lavastajate moodi, kellega ma töotan.

Kas sa tahaksid ka ise lavastada?

Ma olen lavastanud ühe tüki, „Rästiku“, ja see oli väga tore. Aga ei taha, sellepärast, et ma ei oska näitlejaga midagi pihta hakata. Ma võin talle öelda, kuidas asjad minu meelest peaks olema, aga kuidas sinna jõuda... olen liiga kärsitu selle jaoks. Kardan, et selliseid universaalseid geeniusi nagu Mati Unt on väga vähe.

Sa enne küsisid mõjutanud lavastuste kohta – kui ma praegu järele mõtlen, siis Undi mõned lavastused ja eriti ka helikujundused on need olnud küll. Näiteks „Potteri lõpp“ või „Meister ja Margarita“, millest ma ei mäleta väga palju, sest ma olin võib-olla seitsmendas klassis, kui seda nägin, aga ma olin vaimustuses selle helikujundusest. Kui Margarita nõiaks muutus, hakkas mängima mingi tümm ja ma

pärast uurisin välja, mis see oli. See oli saksa industriaalteknoloogia, Terminal Choice'i „Khaosgott“. Lugesin hiljem Undi intervjuud, kus küsiti, kuidas ta lavastustele muusikat leiab. Ta ütles, et oli käinud Tartu Kaubamajas ja küsinud, mida noored ostavad ja siis sama ostnud. Ma ei tea küll, kes see kurat Tartus seda Terminal Choice'i ostis...

Midagi seal on, kui niimoodi kümnesse panna asjadega. Ilmselt ikka seesama taju. Unt on selles mõttes olnud ideeliselt hästi suur mõjutaja just oma vabadusega – selleks, mis kuskil peab olema, võib osutada täiesti teine asi, kui alguses tundus.

(ja üks lugu lõpetuseks)

Nägin ükspäev Veerenni viaduktil, kuidas üks vares läks mööda ringteed. Ma olen enne näinud, kuidas nad üle sebra lähevad, aga seda, kuidas ta õiget pidi mööda ringteed läheb, seda ma pole enne näinud, see oli väga tuus. Läkski, kindlal sammul, ma ei näinud küll, kuidas ta ringilt väljus, aga... ilus.

Natuke kurb ka, ta oleks võinud ju üle lennata.

Tead, aga kas see ei ole kogu kunsti mõte, et ta muidu oleks võinud ju üle lennata, aga...

Teele Pärn

50 NÄIDENDIRAAMATUT

Mida soovitaksite „Näidendiraamatu” sarjast lugeda, küsisime mõnedelt headelt teatri- ja kirjandusetundjatelt.

Habent sua fata libelli – raamatutel on oma saatus. Siis, kui lavastus ammugi mängukavast maas, elab näitemängu tekst oma elu edasi kirjanduses, kõnetab uusi lugejaid, ärgitab neid vaimusilmas oma lavapiltte looma ja ehk seda uuesti lavastamagi. Näidend pakub hörku lugemiselamust!

Eesti Draamateatri repertuaari selgroog on alati olnud eesti algupärand – olgu lavastuse aluseks siis näidend, proosateose dramatiseering, dokumentaalne aines või trupi ühisloome. Draamateatris esmalavastatud algupäraseid näidendeid oleme alates 2005. aastast ka raamatuna välja andnud ja „Näidendiraamatu” sari on jõudnud 50. raamatuni.

Eesti Raamatu Aastal mõelgem, et see on vaid tilluke kõrvalharuke vägevas puus, kuid eks elujõud peitugi mitmekesisuses.

Raamatute väljaandmist on toetanud Kultuurkapital, nii sarja kui ka enamiku raamatuid on kujundanud Kert Lokotar. Igas raamatus on kümme kond fotot näidendi esmalavastusest Draamateatris.

MADIS KÕIV
„LÕPUTU KOHVIJOOMINE”

Mälestused „Lõputu kohvijoomise” lavastusest on väga toredad, võibolla sellepärast, et Heliose kino Tallinna vanalinnas, kus tükkii mängiti, oli selleks ajaks omadega läbi ja sobis minu arust väga hästi selleks, et viia vaatajad Tartusse Werneris kohvikusse, mis on näidendi tegevuspaik, kusjuures tegevus kulges läbi aastate ja keerles ümber peategelase, *stammkunde*, keda kehastas Lembit Ulfsak, kelle vähetuntud, kuid üpris lõbusatest seostest Tartuga saab aimu mälestustekogumikust

„Supilinn minu elus”, mis oleks otsekui kõide Madis Kõivu salajastest teostekogust, sest kui mõtlen Tartust kirjanduses, siis varem või hiljem jõuab mõte Madis Kõivu juurde ja jääb sinna kinni nagu kannu taha, sest igaüks, kes on Tartus sündinud või Tartus elanud, tahab Tartusse tagasi kasvõi selleks, et juua Werneris kohvikus üks kohv ja sattuda segadusse üle mõistuse keerukast kookidevalikust, milles orienteerumiseks läheb vaja doktorikraadi filosoofias, ja samamoodi segadust tekitab on Madis Kõivu näidend, kus on võimatu aru saada, kus algab nali ja kus lõpeb tavaline ja mis mõte sellel kõigel on, sest Madis Kõivu tekstide puhul väike kahtlus alati jääb ja see on väga tore.

Mart Juur,
kirjandusminister

TÕNU ÕNNEPALU
„MÄED”

Tõnu Õnnepalu kirjutatud, Aleksander Eelmaa ja Garmen Tabori lavale seatud „Mägesid” ei mängitud kaua, napilt üle aasta, ja etendus polnud kuigi tiheidalt, aga jõudsin seda lavastust näha kuus korda. Õnnepalu näidendite seas on „Mäed” kõige poeetilisem, kõige lähedasem tema proosale ja luulele. Siin segunevad salapära ja sõnaselgus, kujundlikkus ja konkreetsus, müstika ja naiivsus.

Kord kirjutasin Õnnepalule: „Tead, ma mõtlen vahel „Mägede” peale – see on üks mu elu lemmiklavastusi, seda vaadates oli alati tunne, et see võikski kestma jääda, et seda võikski vaatama jääda. Et ma ei kaotaks elus midagi, ei jääks millestki ilma, kui ma kogu oma edasise elu vaataks igal õhtul „Mägesid” – et ma õpiks sedasi elu kohta võib-olla enam kui ühelgi teisel moel. Selliseid lavastusi, mida tahaks lõputult vaadata, on nii harva. Ja see seostub jälle sellesamaga – tõesusega. Ma tundsin, et „Mäed” rääkis sellest, mis on päris. Mis siis, et kuskil abstraktseis ruumis, mis siis, et neil tegelastel polnud nimesidki, nende igatsused ja valud olid ometi nii päris. Vahest rohkem päris kui mu enda omad, siin elus.”

Hea, et see raamat on. Märk, et olid kord „Mäed”. Ehk teeb keegi selle lahti, loeb teksti ja vaatab piltte, aimag ühe teistsuguse teatri võimalikkust... Ja midagi saab juhtuda veel.

Priit Põldma,
lavastaja ja näitekirjanik

ANDRUS KIVIRÄHK
„ADOLF RÜHKA LÜHIKENE ELU”

„Adolf Rühka lühikene elu” on Draamateatri näidendiraamatute sarjast mulle väga kallis teos. Käisin hilisteismelisena seda lavastust korduvalt vaatamas ja imetlesin nii Kivirähki firmamarki – naeru ja pisarate, haleduse ja nalja võrratut vaheldamist – kui ka Risto Kübarat kui kehastunud kirge, kolmest kivimajast ja lõbusast karjapoisist rääkimata. Mäletan, kuidas hiljem otsisin raamatupoodidest ja raamatukogudest seda näidendit, et üht Elsa monoloogi üle lugeda, nii kohutavalt kaunis ja eksistentsiaalne oli see mu meelest. Tagantjärele mõeldes näen, et olin ise enne teatrimaailma tööle tulemist paras Rühka – aukartus ja imetus, mis mind teatrisaalis või teatrist mõõdudeski valdas, oli kohati sama naeruväärne ja sama püha.

Minu jaoks on see suure armastuse lugu, ehkki kurva lõpu ja ilma suurema vastuarmastusega. Tuletan seda toonast teismelist ja tema suuri õhkamisi endale meelde, kui hakan end siin majas liiga argiselt ja mugavalt tundma.

Seda Elsa monoloogi lugesin aastaid hiljem lavakunstikooli sisseastumiseksamitel ja peas on ta mul tänaseni.

Marian Eplik,
Draamateatri näitleja

MEHIS PIHLA
„ÜKSKORD LIIBANONIS”

Milline võiks olla hea ja kõitev, moodne eesti näidend? Kas teater saab olla korraga sotsiaalne-poliitiline ja inimlikult poeetiline? Kui palju peab teatrietendust vaadates faktiliselt targemaks saama? Ja kuidas kirjutada lahti suur lugu, mis vajab publiku jaoks rohkelt taustateadmiste selgitusi, ilma tempot ja graatsiat kaotamata?

Mehis Pihla näidend „Ükskord Liibanonis” annab minu jaoks kõigile neile küsimustele vastused. See on kaasaegne Eesti omadramaturgia, mis rullib lahti meie oma suure loo. Liibanonis rõõvitud Eesti ratturitest, himpõnevast rahvusvahelisest päästeoperatsioonist, meie poliitikutest, välispoliitikast, Lähis-Ida kultuurist ja ratturite lähedastest rääkiv lavalugu ühendab sujuvalt poliitika ja üldinimliku. „Ükskord Liibanonis” on näidend, mille kaudu saab lugeja/teatrivaataja ilmvalajikke teadmisi Lähis-Idas toimuvast, israaeli-Palestiina-Liibanoni konfliktist, Hezbollah’st, Hamasist. Kui tänuväärne!! See on üliüliülioluline teema ja ausalt öeldes andis ikka oodata, et Lähis-Idas toimuv Eesti teatri lavale jõuaks! Mehis Pihla suur uurimustöö meie ratturite rõõvist, Eesti ja Lähis-Ida välispoliitikast ja inimlikest motiividest kriisiolukorras on loonud näidendi, mis ühtaegu harib, närib, haarab ja pärib. Tegu on materjaliga, mis haaras totaalsuseni Draamateatri trupi, kes me selle lavale toime, ja ma usun, et tegu on materjaliga, mis haarab samavõrd endasse ka näidendi lugeja.

Christopher Rajaveer,
Draamateatri näitleja

ANDRA TEEDE
„ESIMENE ARMASTUS” JA „VARUMEHED”

Iga kord, kui loen Andra Teede näidendeid, veendun aina rohkem, et tegemist on Eesti ühe andekama kirjutajaga. Sest Teede tunneb inimest, ja see on ühe kirjaniku jaoks paganama oluline. Lugege näiteks „Esimest armastust” või „Varumehi” – millise mängleva kergusega suudab ta lugeja ette manada pilte, värve, atmosfääri, tegelasi! Teede on tegija muidugi igas kirjandusžanris – luule, pikem proosa, stsenaarium – ning kuigi särab ta nois kõikides, tundub mulle, et näidend on tal eriti käpas. Siin ta lausa öitseb! Need lood/näidendid pole tingimata lineaarsed, pigem meenutavad tihti mosaiiki, millest tuleb lugejal endal juba selgem pilt kokku panna, ometigi ja sellest sõltumata on tekstid ligipääsetavad, soojad, humoorikad. On tunda, et Teede austab oma tegelasi, isegi kui need pole teab mis toredad tüpaažid. Empaatia on miski, mis teeb autori näidendid juba eos sümpaatseks. Sinna otsa veel sotsiaalkriitika, mis kunagi ei muutunud moraalityksiks või didaktiliseks. Teede on nimelt autor, kes tahab, et eesti inimesel läheks hästi. Mulle tundub, et tema näidendid mudivad meid taolisele ühiskonnale lähemale. Lugegem Teedet ja tehke järgi, kui suudate!

Sveta Grigorjeva,
koreograaf, tantsija ja luuletaja

ASSISTENTIDE ASJAARVAMISED JA TUDENGITE TUNDED

Käesolev intervjuu toimus septembris, „Kuningas Ubu” esietenduse päeva pärastlõunal. Vestlevad EMTA Lavakunstikooli 32. lennu tudengid **Oliver Reimann** ja **Joosep Lõhmus**, kes olid selles lavastuses, oma lennu diplomitöös, vastavalt lavastaja- ja dramaturgiassistent.

14

Oliver Reimann: Tere, Joosep!
Joosep Lõhmus: Tere, Oliver. (*Naeravad.*)
Hakkame teatrist rääkima. Miks?

OR: Koolitee hakkab lõppema, istume siin rekvisiitor-inspitsientide toas, on esika hommik ja meil on teatrikooli neljas aasta jõudsalt alanud esimese esietendusega. On esietenduse päev! Mis tunne on, küsiks spordikommentaator.

JL: Ilus oleks öelda, et tunne on ärev, aga minu teha ei ole enam mitte midagi.

OR: Huvitav, et mul ei ole absoluutselt esietenduse tunnet. Kuidagi praktiline, selline uue päeva tunne on. See vist on kooliajaga tekkinud, kooli intensiivsus on seda ilmselt kasvatanud. Mäletan, et kui ma enne teatrikooli üht- või teistmoodi olin teatriga seotud, siis esietenduse päev oli elevust täis. Õhus oli kummaline särin. Võib-olla see tuleb tagasi, aga praegu on tekkinud küll praktiline mentaliteet: see töö saab tehtud ja kohe tuleb järgmine. Ma arvan, et see on mingis mõttes hea viis astuda töö- ja argiellu – kuidagi kaine tunne. Neljanda lavakooliaasta alguses on see tore koht, kus olla. Eks ilmselt täna õhtul kell 18.50 on ikka mingi teistsugune särin sees kui esmaspäeval samal ajal, aga see ei raputa tervet mu päeva. Pigem on raske või tekib suuri tundeid see lahti laskmise osa. Assistentina pole see nii keeruline, aga lavastajatudengina küll. Leppida sellega, et tuleb usaldada ja lasta lennata.

JL: Kas lahti laskmine on kooliajal läinud kergemaks? Erialatöödega, lavastajakatkenditega?

OR: See on ikka paras pähkel. Eriti kui on tehnilisem katkend või lavastus, et mis hetkel enam näitlejat mitte koormata, vaid lasta tal endal põleda. Et mitte üle-lavastada. Aga seda vist õpetab küll vaid aeg. Praegu endiselt kompan neid piire.

Näpuotsatäis irooniat ehk tudengid köögis. Joosep Lõhmus ja Oliver Reimann. Foto: Andra Seepster

JL: Olen mõelnud, milline lavastaja- ja dramaturgiõpe varem oli. Me oleme esimene kursus, kellel on eraldi programm. Nagu näitlejatel, kel on iganädalased erialatunnid, nii on ka meil, dramaturgidel ja lavastajatel, enda omad.

OR: Varem on olnud vist lihtsalt praktilised käeharjutused, katsetused muude tundide kõrvalt.

Meie kursusejuhendajad Mart Koldits, Tiina Taurait, Tiit Ojasoo ja Siret Campbell on aga väga palju pööranud tähelepanu ka teooriale. Koldits oli see, kes selle „LAV+DRAM eriala” meie koolisüsteemi tõi – alates draamateooriast kuni lavastajatöö ABC-ni – ja see on väga tänuväärne. Aga samas on see amet, mida tuleb siiski õppida hästi palju ja praktilas. Külma vesi on hea kool. Pea ees tundmatusse vette. Ära kahtle, katseta! Ja nii sünnib ka igasugu jura.

Juhtub ka õnnestumisi ja kordaminekuid. See karastab ja kasvatab korralikult. Aga selleks ju kooliseinad ongi. Ja see, et me saime sel sügisel olla kaasas lavastusega „Kuningas Ubu”... Üks õpe on koolipingis, aga ääretult oluline ja lahe aeg on olnud just praegu, kus saab ise olla supipaja ääres. Näha, kuidas õpetajad ees töötavad, mida nemad mõtleavad. See on ääretu privileeg.

JL: Ma mõtlen üsna sarnaselt. Teooriatunnid annavad baasteadmised ja sügavama arusaama sellest, mida sa tahad oma erialal teha, aga praktilised tunnid on kõige harivamad olnud. Näiteks Priit Põldma adaptatsiooniteooria andis väga selge arusaamise draama elementidest

ja struktuurist, kuna tegime seda ise läbi. Ja kuna tuginesid teisele, „võõrale” tekstile, said teoreetilised teadmised hõlpsalt praktikasse panna. Samasugune õpetlik efekt oli ka Raili Lassi tõlkekursusel. „Dramaturgiraamatus” väidavad paljud intervjuueeritavad, et dramaturgile on kõige arendavam „väljaõpe” lavastamine. Tegelikult on selleks ilmselt näitlemine. Protsessis sees olemine, erinevate lavastajate tehnika ja stiili tunnetamine, lavastuse sünni läbi elamine – sel on suur potentsiaal olla väga heaks õppematerjaliks just dramaturgile, kes kõiki neid osakesi ja elemente niikuinii peaks teadma ja kel tuleb neid osakesi ja elemente saali kõige pimedamas nurgas niikuinii kokku panna. Kui lavale ei paluta, peab palju vaatama.

õppida loovkirjutamist, kuna see tundus mulle tol hetkel põnev. Olin lõpetanud just keska ning peamine alternatiiv oleks olnud minna Tartu Ülikooli õppima soome-ugri kaugemaid sugulaskeeli ja helge tulevik oleks oodanud erinevates keeletelelaborites.

OR: Mõtlesid, et proovid, ja eksisid ära. Kas sa oled rahul?

JL: Ma olen väga rahul. Vaatamata kõikidele karidele ja mõõnadele, mis see kool on minu ellu tekitanud.

OR: Ma olin juba varem teatriga üht- või teistmoodi seotud olnud. Kui ma katsetele tulin,

kus nüüd ütles. (*Naerab.*) Neile, kes sel kevadel tahavad sisseastumiskatsetele tulla, ütleksin: poovida tasub alati. Tuldagu ja proovitagu! Ja just sellisena nagu oled. Ole tisleer, kokk või keevitaja, no või kuskilt teatriklassist. Kui satub kokku erineva taustaga kamp, seda lahedam saab ilmselt olema.

JL: Meie kursal on mitu esmakordset katsetajat. Ja palju ka neid, kellel ei olnud miskit teatri tausta.

OR: Kes on tulnud „mujalt ja kogemata”. Ja see on tõesti rikastav.

JL: Aga sina olid juba varem teatris olnud – kas see oli kuidagi keerulisem algus?

OR: Ma ei usu. Lavastajatudengina vähemalt arvan, et ei. Minu teatritee algas Linnateatris Madis Kalmeti lavastuses „Koletis kuu peal”, olin siis 12-aastane. Edaspidi tegin veel paar väikest nn lapsrolli samas teatris ja juba gümnaasiumi lõppedes, enne lavakunstikooli töötasin Linnateatris etenduse juhina. Gümnaasiumist alates olen ERR-is palju olnud otsesaadete administraator ehk sisuliselt režissööri assistent stuudios – klapid kõrvas, plaan ees, asjatamas. Mõlemad kogemused – nii teles kui ka inspitsiendina teatris – on andnud hea põhja just plaanide pidamisele ja organiseerimisele-korraldamisele, mis lavastajatöös suurel määral loomingu kõrval paralleelselt jookseb. Ja samas peab ka assistentitöös olema plaanide pidamise ja kommunikueerimise kõrval kübeke loomingulisust.

JL: Järgmine kord pole sa Draamateatris mitte lavastaja assistent, vaid lavastaja.

OR: Kuigi, ma teen assistendi tööd ka meeleldi!

JL: Sa olid kevadel assistent kõrvalmajas...

OR: (*Naerab.*) Jah, Estonias valmis Andrus Vaarikuga operett „Nahkhiir”, kus ma tegelesin peamiselt massistseenidega ja eeskätt teise vaatusena. Aga rõõm on 2026. aasta kevadel Draamateatrisse tagasi tulla, sest siin jõuab lavale minu diplomilavastus, mille alusmaterjaliks on prantsuse kirjaniku Édouard Louis’ raamat „Ühe naise võitlused ja metamorfoosid”.

JL: Kas ettevalmistused juba käivad?

OR: Ikka-ikka. Täna on istusin kunstnik Kristjan Suitsuga väikeses saalis ja vaatasin tühja lava. Mida sina edasi mõtled teha?

JL: Ma kirjutan diplominäidendit, kus on üks kloun ja...

Ja sel hetkel läks assistentide diktofon kinni.

15

siis õnneks juba teadsin, et ma näitlejaks saada ei taha. Samas polnud kindel, kas ka lavastajaks. Veel katsete lõpusirgel arutasin ühe praeguse kursaõega, kas see ikka on see tee. Täna ütlen, et teistsiti ette ei kujutakski. Ilmselt siis on.

JL: Vahel ju ikka hari punane ka?

OR: Oo jaa! Suured tunded: armastusest vihkamiseni! Kooli ajal on kõhklused ja kahtlused ikka käinud ja arvan, et hooajalised murepilved jäävad edaspidigi – mis nüüd mina, milleks teater, see kõik on nii piinlikult halb... Meeldimisi ja totaalseid rõõmuhetki on ka. Ja eredad emotsioonid, leegitsevad tunded, eks need ole vesi meie veskile. Teatris võiks kirge olla! Särtsu. Vahi

KEVAD JUBA PAISTAB

Kevadhooajal on Eesti Draamateatris ees neli esietendust. Neist kaks esimest jõuavad lavale juba üsna aasta alguses: tänapäeva Austraalia näitekirjaniku Suzie Milleri „Prima facie” (2019) jaanuaris väikses saalis ja inglise klassiku William Shakespeare'i „Hamlet” (1601) veebruaris suures saalis.

Peatselt algavad mõlema lavastuse proovid, kuid tõlke, kujunduse jm vallas on ettevalmistusi tehtud pikemat aega – töö juba käib. „Prima facie” lavastab Ott Raidmets, kunstnik on Ksenia Verbeštšuk, „Hamlet” lavastab Rainer Sarnet ja kunstnik on Laura Pählapuu. Palusime lavastuste esmatutvustuseks paar sõna nende lavastajatelt. Mõlemale lavastajale on see esimene töö Eesti Draamateatris.

„HAMLET” ON POEESIA

Rainer Sarnet, mis sind, filmirežissööri, teatris võlub ja lavastama kutsub?

See on mu seitsmes lavastus teatris. Olen varem lavastanud Von Krahli teatris, Linnateatris ja Vabal Laval. Tegelikult on mul teatrilavastusi rohkem kui täispikki filme. Ma ei oska isegi võrrelda, kumb minu jaoks olulisem on, film või teater. Mu filmid ja teatrilavastused pole niikuinii realistlikud. Loon mõlema jaoks oma enda maailma. Väga võlub barokk, meeleline rikkus ja kummaline ilu. Aga teatris ja ka kinos käin ma harva. Kõige rohkem meeldib mulle raamatuid lugeda ja selle juures mõtiskleda ja unistada.

Miks valisid kogu maailma dramaturgiast lavastamiseks välja just selle kuldsemast kuldsema klassikateose?

„Hamlet” on poeesia. Mitte ainult keel, vaid ka kogu tegevustik ja sündmused on poeesia. Shakespeare'i maailm on tehtud luulest.

Luule loob uusi nägemise viise. Hamlet kohtub vaimumaailmaga ja see muudab ta elu. „Hamlet” on *ghost-story*, vaimulugu. Aga millise vaimu? Baroki sädeleva pärli kõrval võlub ka vaikus. Kiretu rahu enne tegu, pintsli tõmmet ja mõõgalööki, sest valmisolek on kõik. Kui oma sõna on öeldud, jääb vaid vaikus. Sellist rahuvaimu otsib ka Hamlet ja ta lugu, mis on alati suunatud tulevikku.

Kuidas leidsid Hamleti osatäitja?

Hamletit mängib Urسل Tilk, kellega kohtusime filmi „Nähtamatu võitlus” võtetel, kus ta mängis peaosa. Peaingel Rafaeli nimelist tegelast. Meid seob Urseliga peale mõnusa koostöökogemuse ka vaimne ruum, kus lendavad keerubid ja seeravid.

Rainer Sarnet. Foto: Laura Pählapuu

„PRIMA FACIE”: TEGU, TRAUMA JA ÕIGLUS

Ott Raidmets, kuidas sa „Prima facie” leidsid ja miks valisid lavastamiseks?

„Prima facie” oli 3–4 aastat tagasi kogu Euroopas väga populaarne ja on seda tegelikult siiani. Minu esimene kokkupuude oli Londonis nähtud plakat. Lugemiseks võtsin ta kätte alles tükk maad hiljem. See oli nagu plahvatus – harva läheb mulle kellegi lugu nii korda kui selle loo peategelase Tessa oma. Näidend pakatab adrenaliini, kisub kaasa – šokeerib, intrigeerib, teeb hellalt pai ja siis toob jälle maa peale tagasi.

Kuidas sõnastaksid selle olulisemad teemad?

Tegu, trauma ja õiglus. Me kuuleme vägistamisjuhtumitest harva, kuna neid raporteeritakse harva. Kuidas me üldse seda tegu mõistame? Kriminaalasjade advokaat

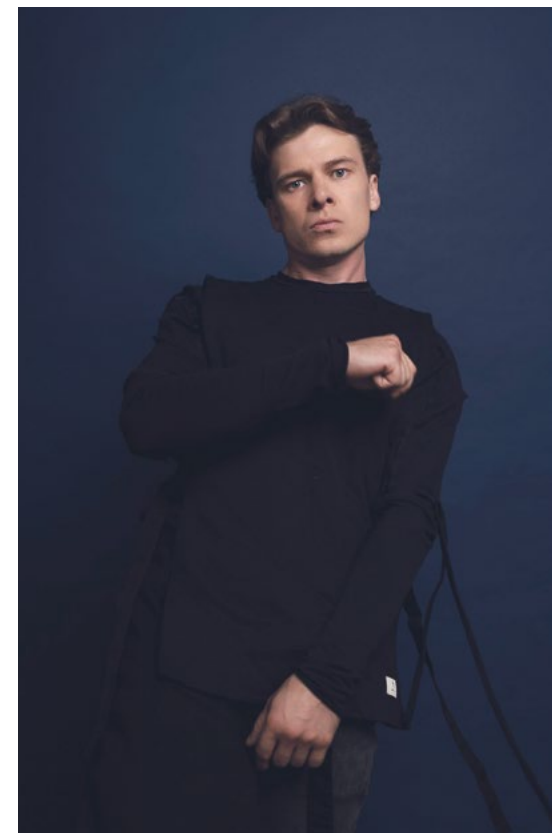
Tessa jagab meiega oma lugu, pannes luubi alla kitsaskohtadest pungil aegunud õigussüsteemi, mis ei suuda ennast reformida. Ta kutsub arutlema vägistamisjuhtumite menetlemisel tekkivate hallide alade üle. Ohvrile on selle teekonna ette võtmine laastav ja õiglase karistuseni jõudmine peaaegu võimatu. Mind šokeeris taoliste juhtumite statistika – näiteks Eestis jääb 99,5% vägistamisjuhtumitest kas registreerimata, menetlus lõpetatakse või mõistetakse süüdistatav õigeaks. Ühes artiklis kirjeldas naine temaga juhtunut ja ütles, et tundis ennast aastaid nagu kummitus. Kui palju liigub meie ümber neid kummitusi, naisi, kes on midagi taolist pidanud läbi elama? Ma arvan, et neid on rohkem, kui me aimame. Kindlasti on neid ka teatrisaalis ja meie ülesanne on neid mitte alt vedada. Ma arvan, et ühiskonnas on palju arutut retoorikat ja küünilisust – kes ei usu keda ja miks keegi midagi teeb. „Prima facie” annab meile võimaluse kuulata. Sest seda tehaksegi liiga vähe – kuulatakse.

Mida tähendab *prima facie* kui väljend ja mida see tähendab näidendi kontekstis?

Prima facie on ladinakeelne väljend, mis tähendab esmapilket või näilist. Selle termini tähendust õigussüsteemis seletatakse tükis üpris hästi lahti. Ehk siis – kes tahab teada saada, tulgu vaatama.

Tegu on mononäidendiga, kes hakkab seda mängima?

Marian Eplik. Teda on laval alati huvitav jälgida, tal on teistest eristuv orgaanika. Marian on mulle meeldinud juba Lavakunstikoolist saadik. Üksinda laval mängimine on näitlejale kahtlemata suur väljakutse. Usun, et ta saab sellega suurepäraselt hakkama.

Toimetajad → Kairi Kruus, Ene Paaver, Mehiss Pihla
Esikaanel Ivo Ukkivi, lavastus „Maag”.
Foto: Andra Seepster

info@draamateater.ee
Pärnu mnt 5 10148 Tallinn
draamateater.ee

Eesti Draamateater, leht nr 30
ISSN 1736-7247
tel 683 1404

Ott Raidmets. Foto: Sohvi Viik